

4. Euboulides ve Paradokslar¹

Esma KAYAR²

APA: Kayar, E. (2025). Euboulides ve Paradokslar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (45), 31-43. **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15070776>

Öz

Megaralı filozof Euboulides felsefe tarihinde kendisinde atfedilen paradokslar ile meşhur hale gelmiştir. Euboulides'ten günümüze yazılı bir eser ulaşmamıştır. Euboulides'in paradokslarının neler olduğu ve sayısı hakkında en temel kaynak Diogenes Laertios olarak kabul edilmektedir. Bu kaynağa göre paradokslar şunlardır: Yalancı, Gözden kaçmış, Elektra, Örtülü, Yığın, Boynuzlu ve Kel. Laertios'un listesinde ayrı ayrı verilmiş olan Gözden kaçmış, Elektra ve Örtülü Paradoksları yakından incelenirse onların aynı paradoksun farklı biçimleri olduğu görülecektir. Yığın Paradoksu ve Kel Paradoksu ise yine aynı konuya karşıt açılardan yaklaşan iki paradokstur. Aristoteles *Sofistik Çürütmeler* isimli eserinde Yığın ve Kel Paradoksu dışında kalan paradoksları çözümlenmiştir. Bu makalede öncelikle adı geçen paradokslar kendi döneminde ortaya çıkmış olan biçime uygun şekilde yani evet ya da hayır cevabını talep eden versiyonları ile gösterilecektir. Daha sonra Aristoteles ve diğer tarihsel kaynaklardaki bilgilere dayanarak Euboulides'in paradoksları niçin öne sürdüğü tartışılacaktır. Euboulides'in mensup olduğu Megara Okulu, Parmenides'in felsefesinden etkilendiği için bu paradokslarda varoluş, özdeşlik ve doğruluk temel sorunlar olarak göze çarparlar.

Anahtar kelimeler: Euboulides, paradoks, Aristoteles, çürütme, doğruluk

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

FİNANSMAN: Bu araştırmaı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin / Oran: %11

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 28.11.2024-**Kabul Tarihi:** 20.03.2025-**Yayın Tarihi:** 23.03.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15070776>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü / Dr. İstanbul Medeniyet University, Faculty of Literature, Department of Philosophy (İstanbul, Türkiye), **eposta:** esma.kayar@medeniyet.edu.tr, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0001-8429-4402>, **ROR ID:** <https://ror.org/05j1qpr59>, **ISNI:** 0000 0004 0454 921X, **Crossref Funder ID:** 100018573

Eubouides and Paradoxes³

Abstract

The Megarian philosopher Eubouides became famous in the history of philosophy for the paradoxes attributed to him. No written work by Eubouides has survived to the present day. Diogenes Laertius is considered the main source of the number and nature of Eubouides' paradoxes. According to this source, the paradoxes are Liar, Overlooked, Elektra, Veiled, Heap, Horned, and Bald. Closely examining the Paradoxes of the Overlooked, the Elektra, and the Veiled, which are given separately in Laertius' list, will show that they are different forms of the same paradox. The Heap and the Bald are two paradoxes that approach the same subject from opposite angles. In his *Sophistic Refutations*, Aristotle analyzed paradoxes other than the Heap and the Bald. This article will first show the versions of these paradoxes that demand a yes or no answer under the form that emerged the first time when Socrates was alive. It will then discuss why Eubouides put forward the paradoxes with the information given in Aristotle and other historical sources. Since the Megaric School, to which Eubouides belonged, was influenced by the philosophy of Parmenides, existence, identity, and truth stand out as the main problems in these paradoxes.

Keywords: Eubouides, paradox, Aristotle, refutation, truth

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.
Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.
Funding: No external funding was used to support this research.
Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.
Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.
Similarity Report: Received – Turnitin / Rate: %11
Ethics Complaint: editor@rumelide.com
Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 28.11.2024-**Acceptance Date:** 20.03.2025-**Publication Date:** 23.03.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15070776>
Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriř

Euboulides Megara Okulu olarak isimlendirilen felsefi okulun kurucusu olan Eukleides'in öğrencisi ve Aristoteles'in çağdaşı bir filozoftur. Felsefe tarihinde Euboulides'i meşhur eden kendisine atfedilen paradokslardır. Megara Okulu Parmenides'in felsefesinden etkilendiği için bu paradokslarda varoluş, özdeşlik ve doğruluk temel sorunlar olarak göze çarparlar.⁴ Euboulides'den günümüze yazılı bir eser ulaşmamıştır. Diogenes Laertios'un *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* eseri Euboulides'in paradokslarının neler olduğu ve sayısı hakkında en temel kaynaklardan biri olarak kabul edilir. Laertios'a göre Euboulides'in paradoksları şunlardır:⁵

- 1) Yalancı (pseudomenos)
- 2) Gözden kaçmış (dialanthon)
- 3) Elektra
- 4) Örtülü (enkekalummenos)
- 5) Yığın (sorites)
- 6) Boynuzlu (keratines)⁶
- 7) Kel (phalakros)

Laertios'un listesinde ayrı ayrı verilmiş olan Gözden Kaçmış, Elektra ve Örtülü Paradoksları yakından incelenirse onların aynı paradoksun farklı biçimleri olduğu görülecektir. Yığın Paradoksu ve Kel Paradoksu ise yine aynı konuya karşıt açılardan yaklaşan iki paradokstur. Çağdaş felsefede Yalancı Paradoksu ve Yığın Paradoksu bu paradokslar içinde en çok tartışılan iki tanesi olmuştur.

Laertios bu paradoksları tanıtırken onları paradoks değil "logos" diye nitelemiştir. Aristoteles *Sofistik Çürütmeler*⁷ isimli eserinde Yalancı, Örtülü ve Boynuzlu Paradokslarını belirli bir filozofa nispet etmeden tartışmıştır. Yığın paradoksu ise bu eserde kolaylıkla tespit edilemez. Aristoteles'in eserinde paradoks kelimesini kullansa da bu terim adı geçen paradoksları nitelemek için kullanılmamıştır. SÇ'de bir şekilde çürütme gibi görünen ama gerçek çürütme olmayan akıl yürütmeler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Sofistik bir çürütme dile ya da başka unsurlara bağlı sorunlar nedeni ile gerçek bir çürütme değil bir "paralogismostur." Aristoteles'in çalışmasının isminden yola çıkarak Euboulides'in paradokslarına safsata denmesi düşünülebilir ancak Aristoteles sofistleri ve eristik argümanlarla uğraşanları birbirinden ayırmıştır. Euboulides Aristoteles için temel olarak eristik yöntemi kullanmaktadır. Ayrıca Megara Okulu'nun Aristoteles'in olumsuz yaklaşımının aksine arka planda sadece didişme değil felsefi problemleri tartışma amacını taşıdığı düşünmek yanlış olmaz.⁸ Bu nedenle bu yazıda Euboulides'in akıl yürütmelerini nitelemek için safsata değil tarihsel olarak kullanıldığı biçimi ile paradoks tabiri tercih edilmiştir.

Euboulides'in ismi ile anılan paradokslar aslında Eski Yunan kültürü içinde zamanla şekillenmiş ve sofistler tarafından öne çıkarılmıştır. Çoğu paradoksun daha erken dönemlerde oluşmuş farklı bir versiyonun olması muhtemeldir. Özellikle sofistler bu paradoksları kullandıklarında metot olarak diyalog içinde oldukları kişiyi evet veya hayır cevabını vermeye zorlayarak muhataplarını hataya

⁴ Megara Okulu hakkında genel bilgiler ve okulun filozoflarının görüşleri için bkz. Kayar (2017) sy. 325-345 ve Kayar (2021) sy. 91-108.

⁵ Laertios, Kitap II, 108

⁶ Bu paradoks Khryssipos'a da atfedilmiştir. Bkz. Laertios, Kitap VII 187 ve Kitap II 111

⁷ Yazıda bundan sonra SÇ olarak kısaltılacaktır.

⁸ Megara Okulu ile Aristoteles arasındaki en önemli felsefi tartışmalardan birisi *dynamis* hakkındadır. Aristoteles'in bu konu hakkındaki Megara Okulu eleştirisi için bakınız. Unlu, sy. 130-135.

düşürmeye çalışırlar. Bu yöntemi Platon'un özellikle erken dönem diyaloglarının baş kişisi olan Sokrates de çokça kullanmıştır. Diyalogların Sokrates'i sofistlerin aksine amacının karşısındakini hataya düşürmek değil bir konu hakkında bilgili olduğunu iddia edenleri sınamak ve mümkünse konu hakkında bilgiye ulaşmak olduğunu defaeten belirtmiştir.

Bu yazıda Eubouliides'in paradoksları tek tek Laertios'un verdiği sıraya göre değil Aristoteles'in *SÇ* eserinde verdiği sıraya göre incelenecektir. Birbirinin farklı versiyonu olan paradokslar da yine ayrı ayrı değil tek başlık altında ele alınacaktır.

Boynuzlu Paradoksu

Nicholas Rescher Boynuzlu Paradoksu'nun evet ve hayır cevabı bekleyen versiyona uygun bir yeniden yapılandırmasını şu şekilde sunmaktadır:

“- Boynuzlarını kaybettin mi?

- Hayır!

- O zaman hala onlara sahiptin!”⁹

Aristoteles *SÇ*'de boynuz örneğini kullanmamakla birlikte bu paradoksa çok benzer başka bir akıl yürütmeyi incelemiştir:

Bunlar gibi şu akıl yürütmeler de var: “Biri sahip olup da sonra sahip olmadığı şeyi mi kaybetmiştir? Bir sikke bile kaybetse, artık on sikkesi olmayacak.” Daha ziyade şu an sahip olmadığı ama önceden sahip olduğu bir şeyi kaybetmiştir, ancak şu an sahip olmadığı miktar ya da sayıda şeyi kaybetmesi zorunlu değildir. Soru sahip olduğu şey, sonuç ise *ne kadar* kaybettiği hakkında- ne de olsa “on” bir nicelik. Eğer, başlangıçta, birinin önceden sahip olup da artık sahip olmadığı *kadar* şeyin hepsini kaybedip kaybetmediği sorulsaydı, kimse bunu kabul etmez, “ya hepsini ya da bunlardan birini” derlerdi.¹⁰

Aristoteles bu akıl yürütmedeki hatayı dilin kullanım şekli ile ilgili olarak görür. Aristoteles'in kendi örneği kategoriler öğretisini bilmeyi ve kabul etmeyi gerektiriyor görünmektedir. Ancak Boynuzlu Paradoksu için sorunun önceden sahip olunup sonra kaybedilen bir şey olarak sorulması yani dilsel bir açıklama paradoksu ortadan kaldıracaktır.

Laertios paradoksun bir benzerini şu şekilde vermektedir: “Bir şeyi yitirmemişsen o şeyin sahibisin demektir; boynuzları yitirmedin; öyleyse boynuzların vardır”¹¹ Sextus Empiricus ise bu paradoksu koşullu bir çıkarım halinde aktarmıştır.¹² Empiricus'un sunduğu akıl yürütme kısaca şu şekildedir:

Boynuzların yoksa boynuzların vardır.

Boynuzların yok.

Demek ki boynuzların var.

Empiricus'un versiyonunu kaybetme açısından düşünerek şu hale getirebiliriz:

Eğer boynuzlarını kaybetmedi isen boynuzların vardır.

⁹ Rescher, sy. 140. Bobzien boynuzlar (keratinai) kelimesi bazı kaynaklarda çoğul kullanıldığı için paradoksun birden fazla versiyonu olabileceğini söyler. Bkz. Bobzien, sy. 165.

¹⁰ Aristoteles, *SÇ*, 178a 30 vd.

¹¹ Laertios, Kitap VII 187

¹² Sextus Empiricus, PH II 241 (İngilizcesi: Burry, sy. 313)

Boynuzlarını kaybetmedin.
Demek ki boynuzların vardır.

Boynuzlu Paradoksu'nun bir benzerine Laertios'un aktardığına göre Menedemos'ta da rastlarız. Menedemos'a babasını dövmeyi bırakıp bırakmadığı sorulduğunda "Onu dövmüyordum ve bırakmadım" cevabını verir. Soruyu soran sadece hayır ve evetli cevap beklediğini söylediğinde ise sinirlenerek bu kurala uymayacağını söyler.¹³ Claudia Mársico Euboulides'in bu paradoksu varolmayan bir şeyin varolduğunu düşündürecek bir yanlış çıkarım örneği olarak bulduğu fikrindedir.¹⁴ Mársico'nun önerisi temelde Parmenidesçi "Varlık vardır" savını Megara Okulu'nun desteklediğine haklı olarak işaret eder.

Örtülü Paradoksu

Örtülü Paradoksu'nun erken bir versiyonunun evet ya da hayır bekleyen bir cevaba göre şu şekilde olduğu düşünülebilir:

- Bu örtülü kişiyi tanıyor musun?
- Hayır.
- (Örtüyü açık kişi gösterilir ve örtülü kişi cevap verenin babasıdır) Bu kişiyi tanıyor musun?
- Evet.
- O halde aynı kişiyi hem tanıyor hem tanımıyorsun.¹⁵

Daha önce Gözden Kaçmış ve Elektra Paradoksları'nın da bu paradoksun bir başka versiyonu olduğunu söylemiştik. Örtülü Paradoksu'nun Elektra adını da alması en geç Lucian zamanına denk geliyor olmalıdır. Lucian paradoksu şu halde aktarmıştır: "Elektra aynı şeyi hem biliyordu hem bilmiyordu. Orestes'in kardeşi olduğunu biliyordu fakat o onun önünde durunca kardeşi olduğunu (o kendini açık edene dek) bilmedi."¹⁶ Lucian Örtülü ve Elektra isimlerinin ikisini de kullanmaktadır.¹⁷ Gözden Kaçmış ismine kaynaklarda kolaylıkla rastlanmasa da örtünmüş olduğu için kimliğini gizleyen bir kişi gözlerden kaçarak tanınmadığı için "gözden kaçmış" kelime anlamı açısından örtülüden çok farklı gözükmemektedir.

Örtülü Paradoksu'nun Sokrates yaşarken ortaya çıktığı düşünülebilir.¹⁸ Tarihsel kaynaklar Megaralı Eukleides'in Sokrates'i dinleyebilmek için Megara'dan Atina'ya kendini gizleyerek geldiğini söyler. Sofokles'in Elektra oyunu da benzer tarihlerde yazılmıştır. Laertios Örtülü Paradoksu'nu Diodoros Kronos'a da atfetmektedir.¹⁹ Diodoros Kronos Euboulides'den daha geç tarihlerde felsefe faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiş olsa da onun Aristoteles'in çağdaşı olma ihtimali yüksektir. Örtülü, Elektra ve Gözden Kaçmış paradokslarının üçünün de daha erken başka bir versiyonu daha olabilir ancak bunu

¹³ Laertios, Kitap II 135

¹⁴ Mársico, sy. 358.

¹⁵ Rescher modern mantık kurallarına daha uygun bir biçimde paradoksu şöyle yeniden yapılandırır:

(1) Babanın kim olduğunu biliyorsun.

(2) Maskeli adamın kim olduğunu bilmiyorsun.

(3) Maskeli adam babandır.

(4) (2), (3) yoluyla baban kim bilmiyorsun.

(5) (4) (1) ile çelişir." Bkz. Rescher, sy. 103.

¹⁶ Lucian, 22 435

¹⁷ Bkz. Lucian 22 435

¹⁸ Bkz. Sorensen, sy. 71.

¹⁹ Laertios Kitap II 111 Sedley paradoksun daha çok Diodoros Kronos'la ilişkilendirildiğini söyler. Empicurus paradoksu "Örtülü Baba" olarak nitelendirmiştir. İngilizce çevirisi için bkz. Sedley, D. 1973. "Epicurus, 'On Nature' Book XXVIII," *Cronache Ercolanesi*, 3, sy. 52 Ayrıca Bkz. Sedley, Epicurus on Dialectic, s. 87-88

bilmek bu paradokslardan hangisinin daha önce ortaya konmuş olduğunu bilmek kadar güçtür.

Aristoteles'in *SÇ* eserinde Örtülü Paradoksu Laertios'un verdiği isimle geçmektedir. Bu paradoks Aristoteles açısından Boynuzlu Paradoksu'nun aksine dile dayalı olmayan bir problem yani ilinek sorununu içermektedir:

İlineğe dayananlara gelince, bir ve aynı çözüm hepsi için geçerli. Zira bir şeyin kendisi [pragmatos] hakkında bir şeyin ne zaman söylenmesi gerektiği belirsiz olduğuna göre, söz konusu yüklem ilinek hakkında olduğunda, bazı durumlarda öyle olduğu düşünülmesine ve söylendiğine, bazı durumlarda bunun zorunlu olduğu söylenmediğine göre, sonuç ortaya konur konmaz, hepsine benzer bir yanıt vermeli ve bu ilinek için doğru olanın şeyin kendisi için de doğru olmasının zorunlu olmadığını söylemeli. Örnek vermeye de hazır olmalı. Şunlar gibi akıl yürütmeler ilineğe dayanır: "Yaklaşanı ya da maskeli adamı tanıyor musun?" "Bu heykel senin eserin mi?" Ya da "köpek senin baban mı?" "Küçük bir sayıyla küçük bir sayı küçük bir sayı mı?" Açık ki bu örneklerin hiçbirinde ilinek için doğru olanın şeyin kendisi için de doğru olması zorunlu değil. Zira yalnızca varlıkları bakımından ayırlamaz ve bir olanlar için bütün yüklemelerin aynı olduğu düşünülür. Mesela iyi olmak konusunda, iyi olmakla gelmekte olan bir soruya konu olmak aynı değildir. Ne de, yaklaşmak ve maskeli olmak konusunda, yaklaşmakla Koriskos olmak aynıdır; dolayısıyla Koriskos'u tanısam, ama yaklaşmakta olanın kim olduğunu bilmesem bile, aynı şeyi hem biliyor hem bilmiyor olmam.²⁰

Aristoteles döneminde aynı şeyi hem biliyor hem de bilmiyor olmanın olanaksız olduğunu söyleyen bir kesim olduğu ve paradoksun bu kesime karşı ortaya atıldığı anlaşılmaktadır. Aristoteles'in çözümü şeyin kendisi ile aynı şeyin ilineğine dair bir niteliğini ayırmaktan yola çıkar. Bir şeyin birçok ilineği vardır. Ancak şeyin yüklemine ait olanın şeye de ait olması şart değildir. Koriskos olmayı ve "insan olmak" niteliğini düşünelim. Koriskos olmak ve insan olmak birbirinden farklı şeyler olsa bu Koriskos'un insan olmadığı sonucunu doğurmayacaktır. Koriskos'a Koriskos olmak kendisi olması nedeniyle aittir, insan olmak ise bir yüklem olarak aittir. Paradokstaki örtülü olmak durumu da Koriskos'a bir nitelik olarak yüklenmiştir. Örtülü kişi Koriskos ile rastlantısal olarak aynı kişidir.²¹ Nihayetinde örtülü kişi Koriskos değil başka bir kişi de olabilirdi. Aristoteles açısından bilinenler "Koriskos'un Koriskos olduğu" ve "yaklaşanın yaklaşan olduğudur."²² Koriskos'u Koriskos olarak bilmek yani Koriskos'u kendisi olması hasebiyle bilmek ve Koriskos'u yaklaşan olarak bilmek aynı ilişki biçimi değildir. Yani kısacası Aristoteles yaklaşan ve Koriskos'un farklı olduğunu değil "yaklaşan olmak" ile "Koriskos olmak"ın farklı şeyler olduğu söyler.²³

Örtülü Paradoksu'nu incelediği satırlarda Aristoteles, genel olarak sofist problemelerin çözümü için önemli bir açıklama sunmaktadır. Aristoteles çözümün "çıkarımdaki (syllogismos) yanlış göstermesi" gerektiğini bunun da "yanlışlığın neye dayandığını da açıklayarak" yapılmasının lazım olduğunu söyler. Çıkarımdaki yanlışın ortaya serilmesi biçimsel bir özellik taşısa da yanlışın neye dayandığını sadece "mantık" sınırları içinde kalarak açıklayıp açıklayamayacağımız doğrusu kuşkuludur. Çünkü Aristoteles'in çözümü onun töz öğretisini varsaymayı gerektirmektedir.

Aristoteles çözümlemesinin devamında başka filozofların bulduğu ama kendisinin gerçek bir çözüm olarak görmediği bir açıklamadan da bahseder. Bu filozoflar bir insanın bir şeyi hem biliyor hem bilmiyor olabileceğini kabul ederek paradokstan kurtulmaya çalışırlar. Aristoteles açısından bu kabul sadece bilmek ve tanımak gibi durumları değil "varolmayı" da kapsayacağı için doğru bir tercih değildir. Aristoteles bir şeyi hem bilmenin hem bilmemenin şeyin iki ilineksel niteliği açısından mümkün olduğunu ama Örtülü Paradoksu örneğinde mümkün olmadığını düşünmektedir. Eğer ilişki Koriskos'un

²⁰ Aristoteles, *SÇ* 179a25-179b5

²¹ Matthews, sy. 227-228.

²² Aristoteles *SÇ* 179b 30 33

²³ Bäck, sy. 258.

Koriskos olduğu ve Koriskos'un örtülü kişi olduğu durum arasında değil de Koriskos'un beyaz olduğu ve Koriskos'un kültürlü olduğu iki durum arasında olsaydı hem bilip hem bilmemek kabul edilebilirdi.²⁴ Koriskos'un beyaz olduğunu bilip kültürlü olduğunu bilmeyebilirdik. Diğer filozofların çözümü böyle bir örnekte uygulanabilirdi. Aristoteles için Koriskos'a Koriskos olmak ve müzisyen ya da kültürlü olmak farklı açılardan aittir. Müzisyen ve kültürlü olmak niteliği ilinedir. Koriskos'a ait ilineklere birini bilip diğerini bilmemek Koriskos'u hem bilip hem bilmemeyi doğurmaz.

Zamansal değişim boyunca bireyin kendisine özdeş kalması Parmenidesçi okuldan itibaren bir sorundur. Aristoteles'in töz teorisini kabul etmeyen birisi için Koriskos'un beyaz olması ve kültürlü olması Koriskos'u bireysel birliği açısından sorunlu kılar. Koriskos'un beyaz olmasını onun varlığından ayıran şey ilinek teorisi kabul edilmediğinde pek açıklayıcı olmayacaktır.²⁵ Birey nitelikleri değiştiğinde değişmektedir. Bireyin değişmesi onun varlığını bir şekilde değiştirecektir. Eğer bireyde değişmeyen bir şey var ise bunun ne olduğu töz teorisinin birey açısından değişme sorununu ortadan kaldırıp kaldırmayacağı ciddi bir sorundur.²⁶ Euboulides'in Aristoteles'in felsefi olarak rakibi olduğu düşünüldüğünde felsefi saldırısını bu konuda yapmış olması olasıdır.

Bir tümel olarak "insan" yüklemi, nitelik olarak her ne kadar Koriskos olmak gibi değilse de Koriskos'a aittir. Aristoteles'in "özel" ve "özel olmayan yüklemeleri" ayırması Megarahlılar tarafından reddediliyor olabilir. "Koriskos Koriskos'tur" özdeş ifadesi insan olma gibi tümel özellikler ve duyuşsal nitelikler olmadan Koriskos'u tanımamıza nasıl izin verebilir? Koriskos'un Koriskos olduğunu bilmek genel olarak yine Megara Okulu'nun bir filozofu olan Antisthenes'in sadece özdeş önermelerin doğru olacağına dair görüşüne uygundur. David Sedley'e göre bu paradoks "bilginin imkannı", daha özde "duyular yoluyla bilginin imkannı" karşı şüphelilikten beslenen bir saldırdır.²⁷ İhtimal ki paradoks yaklaşan kişinin bilinmesindeki problemin hem önermenin özdeş olmaması hem de duyulara dayanmasına ihtiyaç duyar.

Evert Willem Beth'e göre Aristoteles açısından "tümeller maddi dayanağından ayrılamaz" iken Euboulides bir ayrılma teorisine bağlı olabilir. Böyle bir durumda Euboulides için paradoksun bir zorluğu olmayacaktır çünkü babası örtülü olan kişinin bildiği şey "babasının *ideos*'u" olacaktır ve bunun için maddi bir dayanakla ilişkilendirilmeye gerek yoktur. Ancak Aristoteles için eğer "maddi dayanağın" mevcut olduğu bir durum varsa kişi örtülü de olsa babasını tanımalıdır.²⁸

Bu paradoksun modern yorumlarında Aristoteles'in gerçek çözüm olarak görmediği çözüm daha çok dikkat çekmiş gözükmektedir. Mesela Rescher paradokstaki "kim bilmek" tabirinin birden fazla anlama geldiğini ve öznenin perspektifi ve anlatıcının perspektifinden olmak üzere iki farklı şekilde yorumlanabileceğini ifade eder. Öznenin perspektifinden bakıldığında örtülü kişi orada duran adam olarak bilinmektedir. Yani "Maskeli adam kim biliyor musun?" sorusuna özne "Evet, orada duran adam" cevabını verebilir. Anlatıcının perspektifinde ise özne maskeli adam kim bilmemektedir yani maskeli adamın babası olduğunu bilmemektedir.²⁹

²⁴ Aristoteles SÇ, 179 b 30

²⁵ Bkz. Gillespie, sy. 235

²⁶ Bkz. Gillespie, sy. 238

²⁷ Sedley, sy. 96.

²⁸ Beth, sy. 21.

²⁹ Rescher, sy. 103. Yine Rescher Euboulides'in Aristoteles'i belirsiz tabirleri basit bir hata gibi gördüğü için eleştirdiğini ve Euboulides'e göre şeyleri göreceli halde yani belirli bir tasvirde ya da belirli bir bilişsel perspektiften bildiğimizi düşünür. Bkz. Rescher, sy. 104.

Priest de bilmek özelliğinden yola çıkarak şu şekilde bir akıl yürütmede bulunur:

P1 Bu adam senin kardeşindir

Paradoksun diğeri bir yorumu özdeş şeylerle ilgili ikame teorisi üzerinden açıklanır. Örneğin William Kneale ve Martha Kneale paradoksun “Eğer X Y ile özdeş ise X hakkında söylenen Y hakkında da söylenebilir” özelliğini varsaymakla ilgili olduğunu düşünür.³⁰ Aristoteles’in doğruluk teorisi bu anlamda Örtülü Paradoksu ile ilgili tartışmanın temelinde bulunuyor gözükmektedir. Aristoteles’in doğruluk için önerme ile aktüel dünyada bir mütekalibiyet varsaydığı bilinmektedir. Önerme aktüel olanı doğru olarak ifade ettiği müddetçe “insan” ya da “Koriskos” terimlerini Koriskos’a yüklemek fark etmemelidir. Aristoteles’in doğruluk teorisi doğruluk değerini değiştirmeden terimleri birbirinin yerine ikame etmeye izin vermektedir.³¹ İkame teorisi genel olarak gönderimi aynı ifadeleri doğruluk değerini değiştirmeden birbirinin yerine ikame etmek olarak görülebilir. Pieter Seuren ikame ilkesine göre Örtülü Paradoksu’nun Aristoteles’in doğruluk teorisi için bir tehdit olduğunu ve Aristoteles’in de bu tehdite bir cevabının bulunmadığını düşünür.³² Aristoteles örtülü kişi ile Koriskos’un aynı kişi olduğunu yani özdeşliği reddetmemektedir. Gareth B. Matthews ise Aristoteles’in felsefesinin ikame teorisi üzerinden değerlendirilebileceğinden kuşkuludur. Çünkü Aristoteles’e göre “Koriskos” ve “örtülü kişinin” gönderimi aynı değildir. Aristoteles ilineksel aynılığı özdeşlik olarak görmemektedir.³³ Ancak Aristoteles’in ilineksel aynılığa tamamen karşı çıktığını düşünmek de doğru değildir.

Aristoteles geçerli ve doğru bir akıl yürütmede ilişkinin aynı ilişki olmasını istemektedir. Bu “aynılık ilişkisi” veya “bilen ve bilinen ilişkisi” olabilir. Eğer karşılıklı ilişki iddia edilen bir yerde güvenilir bir ikame varsa ilişki gerçekleşmez. Bu ilişkinin uygulanabildiği yerde sadece aynı şeyleri ikame edebiliriz.³⁴ Aristoteles, Koriskos ile örtülü kişiyi ilinek açıklaması nedeniyle aynı görmez. Aristoteles’in sadece örtülü olmayı değil insan olma gibi tümelleri de ilinek ilişkisi gibi ele alması bir sorundur. Yaklaşan kişi Koriskos olmayabilir ancak yaklaşan kişinin de Koriskos’un da insan olduğu Aristoteles için reddedilecek bir durum değildir. Ancak Aristoteles, Koriskos her durumda insan olsa bile her insanın Koriskos olmadığını söyleyeceği için beklenen karşılıklı ilişki gerçekleşmez.

Aristoteles’in *SÇ*’deki tavrı özdeşlikle ve içlemsellikle ilgili tartışmaları “psikolojik” bir özelliğe sahip olarak gördüğünü düşündürmektedir. Aristoteles tartışmalara zihin içeriğine başvuracak bir çözüm aramamış kendi metafiziksel çözümünü getirmeye çalışmıştır. Elbette Aristoteles’in metafiziğinin psikolojik unsurlardan ne kadar uzak olduğu ayrı bir tartışma konusudur.

Yalancı Paradoksu

Yalancı Paradoksu’nun evet ve hayır cevabı bekleyen erken bir versiyonu şu şekilde verilebilir:

-Yalan mı söylüyorsun?

P2 Bu adamı bilmiyorsun

C1 Kardeşini bilmiyorsun

Priest burada öncelikle P2’nin doğru olmadığını söyleyerek bir çözüm arar: Bu adamı biliyorsun fakat bu adamı bildiğinin farkında değilsin.

P1 Bu adam senin kardeşindir

P2 Bu adamın kim olduğunu bilmiyorsun

C1 Kardeşinin kim olduğunu bilmiyorsun

Burada da öncüller doğru sonuç yanlıştır. Bir insanın kim olduğunu bilmenin ne olduğunun cevabı bağlama bağlıdır. Bkz. Priest, sy. 30. Priest sonuçta paradokstaki sorunun bilmenin kendisi ile değil içlemsel önerme bağlamlarındaki özdeşlik ile ilgili olduğunu düşünmektedir. Bkz. Priest, sy. 37ç

³⁰ Kneale & Kneale, sy. 114.

³¹ Seuren, sy. 82.

³² Seuren, sy. 86.

³³ Matthews, sy. 227-228. Sedley’e göre Aristoteles’in açıklamasında yaklaşan adam tabirinin yüklem olarak kullanıldığı cümlede “dır” kopulasının özdeşlik “dır”ı üzerinden incelenmesi doğru bir yaklaşım değildir. Bkz. Sedley, sy. 96.

³⁴ Ferreira, sy. 259.

-Evet.³⁵

Bu paradoks temelde kendi doğruluğu ve yanlışlığı hakkında bir şey söyleyen ifadelerin tuhaflığı ile ilgilidir.³⁶ Yalancı Paradoksu ile ilgili tartışmalar sofistler için bir el kitabı olduğu düşünülen *Dissoi Logoi* adıyla bilinen çalışmaya kadar geriye götürülebilir. Platon *Küçük Hippias* isimli diyalogunda Akhilleus ile Odysseus kıyaslamasında aynı kişinin doğru ve yanlış olması konusunu tartışırken “Eğer Odysseus yanlış idiyse o aynı zamanda doğrudur”³⁷ şeklinde bir cümle ile bu paradoksa değinmiş gözükmektedir.

Aristoteles bu paradoksun bir örneğini SÇ’de söyleyiş ve dile bağlı olmayan görünüşte çürütmeler içinde mutlaklık sorunu ile ilgili çürütme açısından ele alır. Doğru ve yanlış “karşıt” oldukları için aynı şeyde yani aynı cümlede birlikte bulunmaları Aristoteles açısından mutlak anlamda mümkün değildir:

Karşıtların [enantion] ve birbirinin aksi olan şeylerin [antikeimenon] ve hem evetlemenin hem değillemenin aynı şeyde mutlak anlamda bulunması imkansız; öte yandan aynı şeyde ikisinden her birinin belli bir bağlam, ilişki ya da tarzda, ya da birinin belli bir bağlamda, diğerininse mutlak anlamda bulunmasına hiçbir engel yoktur. Aynı kişinin aynı anda hem doğru hem yalan söyleyebileceğine ilişkin akıl yürütme de benzer şekilde; ki bu akıl yürütme, mutlak anlamda olanın doğru söylemeye mi yoksa yalan söylemeye mi atfedildiğinin kolayca görülür olmamasından ötürü, sıkıntılı görünür. Öte yandan onun mutlak anlamda yanlış olmasına, ama belirli bir bağlamda veya belirli bir şey için doğru olmasına (yani belirli durumlarda doğru olmasına ama mutlak anlamda doğru olmamasına) hiçbir engel yoktur.³⁸

Aristoteles’e göre yalan söyleyen yalan söylediği için doğru söylememiş ama yalan söylediğini söylediği için de bir anlamda doğruyu söylemiş olduğundan mutlak anlamda bir yalanla karşı karşıya değildir. Bu Aristoteles’in Afrikalı bir siyahın dişlerinin beyaz, teninin siyah olması nedeni ile hem siyahlığı hem beyazlığı taşıdığı için mutlak anlamda siyah olmamasına benzer bir akıl yürütmedir.

Yalancı Paradoksu özellikle Stoacı filozofları meşgul etmiştir.³⁹ Cicero Yalancı Paradoksu’ndan Stoacı filozofların akıl yürütmelerini eleştirmek için bahseder. Verdiği çıkarım ise şöyledir: ...eğer yalan söylediğini söylüyorsan ve söylediğin de doğru ise yalan söylüyorsundur; yalan söylediğini söylüyorsun ve söylediğin doğru; demek ki yalan söylüyorsun.”⁴⁰ Cicero’nun sunduğu biçim paradoksun kafa karıştırıcı yapısına daha yakın görünmektedir.

Beth bu paradoksun Platon ve Aristoteles’in mutlak doğruluk kavramına karşı geliştirilmiş olduğunu düşünmektedir.⁴¹ Aslına bakılırsa Aristoteles paradoksu gerçek anlamıyla ciddiye alıyor görünmemektedir. Ancak felsefe tarihi bu paradoksun ortaya koyduğu sorunlar açısından Aristoteles’i haksız çıkarmıştır denebilir. Çünkü hem Stoacı mantıkçıların paradoksu çözmek için ortaya koymuş olduğu çaba, hem ortaçağ mantık konularından üzerinde çokça durulan “insolubilia” konusunun bu paradoksu içermesi hem de çağdaş semantik tartışmalar Yalancı Paradoksu’nun önemini göstermektedir.

³⁵ Paradoks şu şekilde de düşünülebilir:

“-Doğru mu söylüyorsun?

-Hayır”

³⁶ Kneale & Kneale, sy.114.

³⁷ Platon, Küçük Hippias 369 b 5

³⁸ Aristoteles, SÇ 180 a 25-b 5

³⁹ Örneğin Khryssippos’un sadece bu paradoks hakkında bir kitabı vardır. Bkz.Laertios, Kitap VII 197

⁴⁰ Cicero, Lucullus XXX, LCL 268: 586-587

⁴¹ Beth, sy. 493.

Yığın Paradoksu

Yığın Paradoksu'nun evet ve hayır cevabı isteyen erken bir versiyonu şu şekilde olmalıdır:

- Eğer bir kum tanesine bir kum tanesi eklersek yığın olur mu?
- Hayır.
- Bir tane daha eklersek yığın olur mu?
- Hayır.
- Bir tane daha eklersek yığın olur mu?
- Hayır.
-

Akıl yürütme bu şekilde devam ettiğinde soruya cevap veren hangi kum tanesi eklendiğinde artık bir kum yığını meydana geleceğine cevap veremez. Ancak belirli sayıda taneden sonra ortaya bir kum yığınının çıktığı da duyum açısından reddedilebilir olarak gözükmemektedir. Bu paradoksun başka bir biçimi olan Kel Paradoksu ise şöyle tarif edilebilir: “Bir insanın kaç saçı dökülmeli ki kel olsun?”⁴² Kel Paradoksu'nun Yığın Paradoksu'nun tersi olması şu şekilde kolaylıkla anlaşılabilir. Bir milyon kumdan bir kum tanesini alarak yığını yığın olmaktan çıkarmayız ve bu alma işlemine 2 kum tanesi kalana kadar da devam edebiliriz. Ancak iki kum tanesi kaldığında belli ki artık ortada bir yığın yoktur. Fakat taneleri almaya devam ederken artık kaçınıcı kum tanesinde yığın olmadığını söyleyeceğimiz yine belirsiz kalır.⁴³ Saçı olan kişinin hangi saçı düştüğünde artık ona kel diyemeceğimizi belirleyemememiz buna çok benzer.

Aristoteles'in *SÇ* eserinde diğer paradoksların aksine bu paradoksa rastlanmamaktadır. Aslında Yığın Paradoksu Parmenides'in öğrencisi Zenon'un darı tanesi ile ortaya atılmış olduğu akıl yürütmeye benzediği için Aristoteles'in bu paradoksu bir çözüm bulmak için incelememesi ilginçtir. Yine de *SÇ* eserindeki matematikle ilgili bazı problemlerin bu paradoksla ilgili olduğu düşünülebilir.⁴⁴

Tarihsel kaynak olarak Yığın Paradoksu'nun temel aktarıcısı Cicero'dur. Cicero sorunun ortaya çıkmasını küçük adımlarla ekleme-çıkarma ve dereceliliğe bağlamaktadır. Stoalı felsefecileri eleştiren tutumu ile bilinen Cicero bu paradoksun akıl yürütmesini de hatalı bulmaktadır.⁴⁵

Heinrich Ritter'e göre Euboulides Yığın ve Kel Paradokslarını oluşun kavranamayacağı ve maddi bir derecelilikte belirlemenin keyfi yapılacağını göstermek için ortaya atmıştır.⁴⁶ Oluşun gerçekleşmesi açısından belirsizlik yani hem yığın olan hem yığın olmayan bir noktanın bulunması yığın olmamadan yığın olmaya geçiş açısından kullanışlı görünmektedir. Bu Aristoteles'in mutlaklık anlayışına ters gözükse de Megara Okulu'nun oluşla ilgili paradoks ortaya koymaya çalışırken oluşa bir açıklama getirmiş olması tuhaf olur.

Beth ise Yığın Paradoksu'nun Aristoteles'in potansiyel sonsuz öğretisine karşı geliştirilmiş “daha ciddi

⁴² Döring, sy. 111. Hegel *Felsefe Tarihi Dersleri'nde* Yığın Paradoksu'nun Kel Paradoksu'nun tersi olduğunu söyler. İki paradoksun da nicelikteki değişimin bir nitelik değişmesine yol açması ile ilgili olduğunu düşünür. Bkz. Hegel, sy. 163.

⁴³ Sedley, sy. 89.

⁴⁴ Aristoteles, *SÇ* 179 b 33 179 a 24 Moline bu fikirdedir Bkz. Moline, sy. 399, Moline paradoksun Aristoteles etiğinde “orta” doktrini ile ilgili olduğunu düşünmektedir. Bkz. Aristotle, Eubulides and the Sorites Jon Moline. *Mind*, Jul., 1969, Vol. 78, No. 311 (Jul., 1969), pp. 393-407.

⁴⁵ Cicero, “Lucullus” (16, 49) “quom aliquid minutatim aut gradatim additur aut demitur: soritas hoc vocant, qui acervum efficient uno addito grano.”

⁴⁶ Ritter, sy. 332.

bir argümanın popüler bir biçimi” olabileceğini söyler.⁴⁷ Paradoks açısından bakıldığında yığın oluşturmak için potansiyel olarak sonsuz sayıda ekleyeceğimiz kum tanesi bulunabilir. Ama aktüel olarak bir yığın belli sayıda kum tanesi içerdiğinde artık yığındır.

Paradoks duyuya konu olan bilgilerdeki hatalar ve yığın kavramını belirlemenin imkansızlığı ile de ilgilidir.⁴⁸ Bir yığını tikel ve somut halde gördüğümüzde onu biliriz. Fakat soyut genelliğe göre bir yığından bahsetmek daha zordur.⁴⁹ Tikel olanı tanıma açısından Yığın Paradoksu Örtülü Paradoksu’na benzemektedir.

VI. Sonuç

Her ne kadar Euboulides paradokslarını bize yazılı bir halde bırakmamış olsa da ikincil kaynaklar yoluyla aktarılan bu paradoksların ortaya koyduğu problemler felsefe tarihi açısından büyük bir etkide bulunmuştur. Aristoteles paradoksların bir kısmını *SC* eserinde aktarsa ve çözümler sunsa da bu çözümler kendi metafizik teorisini varsaymaktadır. Ayrıca paradoksların yapısı Aristoteles ile Megara Okulu arasında felsefi bir tartışmaya işaret etmektedir.

Örtülü ve Yığın Paradoksu duyu dünyası ve değişim ile ilgili felsefi problemleri temel alıyor gözükmektedir. Megara Okulu’nun Parmenidesçi yanının hareket ile ilgili paradokslar ortaya çıkarmış olması doğal karşılanmalıdır. Yine Parmenides felsefesinin doğrulukla ilgili yanının Örtülü ve Yalancı Paradoksu’nda belirginleştiği söylenebilir. Boynuzlu Paradoksu tüm paradokslar içinde en eski paradoks olabilir. Çünkü varlık ve sahip olma gibi temel bir problemi işlemesine rağmen paradoksun ele aldığı problemler diğer paradokslardaki gibi genişlememiş, paradoks dilsel analizle çözülmüş gibi gözükmektedir.

Çağdaş felsefede doğruluk sorunu nedeni ile Yalancı ve belirsizlik sorunu nedeni ile de Yığın Paradoksları en çok incelenmeye değer paradokslar olarak görülmüştür. Oysa Örtülü Paradoksu dönemin tartışmaları açısından en önemli paradokstur denebilir. Bu paradoksun üç farklı isminin olması da argümanın ne kadar çok problemle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Ayrıca Örtülü Paradoksu’nun özdeşlik sorunu ile ilgili yanı günümüz dil felsefesi açısından hala önemini korumaktadır.

⁴⁷ Thomson, sy. 381.

⁴⁸ Mársico, syf. 356.

⁴⁹ Rescher, sy. 80.

Kaynakça

- Aristotle, *On Sophistical Refutations, on Coming-to-be and Passing-away, on the Cosmos*, trans. E. S. Forster, Harvard UP, MCMLV (Türkçesi: *Sofistçe Çürütmeler*, çev. Y. G. Sev, Pinhan, 2019)
- Bäck, A. *Aristotle's theory of predication*. Brill, 2000.
- Beth, E. W. *The Foundations of Mathematics*, Harper Torchbooks, 1964.
- Bobzien, S. "How to give someone Horns: Paradoxes of Presupposition in Antiquity", *History of Philosophy & Logical Analysis* 15.1 (2012): 159-184.
- Cicero, M. T. *Academic Questions, Treatise de Finibus and Tusculan Disputations*, tr. C. D. Yonge, London, 1872.
- Döring, K. *Die Megariker Kommentierte Sammlung der Testimonien*, Verlag B. R. Grüner N. V., Amsterdam, 1972.
- Ferreira, P. F. T. "On the Fallacy of Accident in Aristotle's Sophistical Refutations", *New Essays on Aristotle's Organon*, ed. António Pedro Mesquita and Ricardo Santos, 2023.
- Gillespie, C. M. "IX. On the Megarians." *Archiv für Geschichte der Philosophie* (1911): 218-241.
- Hegel, G. W. F. *Lectures on the History of Philosophy, 1825-26, vol II*, ed. R. F. Brown, trans. R. F. Brown and J. M. Stewart.
- Kayar, E. (2017) *Megaralılar ve Modalite Anlayışları*. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi* 35:91-108
- Kayar, E. (2021). *Megaralı Philon'da Koşullu Önerme Anlayışı ve Modern Mantıkta Maddi İçerme Kavramının Oluşumu*. *Kayı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 20(1), 325-345.
- Kneale, W. & Kneale, M. *The Development of Logic*, Oxford, 1971.
- Laertios, D. *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, çev. Candan Şentuna, YKY, 2007.
- Thomson, J. F. Review by. *Le Paradoxe du "Sorite" d'Eubulide de Mégare*. by E. W. Beth *The Journal of Symbolic Logic*, Vol. 21, No. 4 (Dec., 1956).
- Luciani, *Vitarum Actio Piscator* (İngilizcesi: *Works of Lucian of Samosata, volume I*, H. W. Fowler- F. G. Fowler, Oxford, 1949)
- Mársico, C. "Megaric Philosophy Between Socrates' Influence and Parmenides' Ghost" *Parmenides, Venerable and Awesome*, Parmenides Publishing, 2011.
- Matthews G. B. *Accidental Unities*, in *Language and Logos: Studies in Ancient Greek Philosophy Presented to G. E. L. Owen*, M. Nussbaum & M. Schofield (eds.), Cambridge UP, 1981.
- Moline, J. *Aristotle, Eubulides and the Sorites*, *Mind*, Jul., 1969, Vol. 78, No. 311 (Jul., 1969), pp. 393-407.
- Platon, *Lesser Hippias*, Perseus Digital Library
- Priest, G. *Towards non-being*. Oxford UP, 2016.
- Rescher, N. *Paradoxes: Their roots, range, and resolution*, Open Court, 2004.
- Ritter, H. *Bemerkungen über die Philosophie der Megarischen Schule*, *Rheinisches Museum für Philologie, Geschichte und griechische Philosophie*, 2. Jahrg., 3. H. (1828), pp. 295-335
- Sedley, D. "Epicurus, 'On Nature' Book XXVIII," *Cronache Ercolanesi*, 3: 5-83, 1973.
- Sedley, D. "Epicurus on dialectic", *Dialectic after Plato and Aristotle*, 2019.
- Seuren, P. A. M. "Eubulides as a 20th-century semanticist." *Language Sciences* 27.1 (2005): 75-95.
- Sextus Empiricus. *Outlines of Pyrrhonism*, çev. R. G. Bury, Harvard UP, 1976.
- Sorensen, R. A *Brief History of the Paradox: Philosophy and the Labyrinths of the Mind*. Oxford

University Press, 2003.

Unlu, H. (2020) Aristotle, Heidegger, and the Megarians. *Revue Roumaine de Philosophie*, vol.64, no.1, pp.125-139